

בלק

ולא קסם בישראל כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל". רש"י איז מעתיק די ווערטער "כעת יאמר ליעקב וגו'" און איז מפרש: עוד עתיד להיות עת כעת הזאת אשר תגלה חיבתו לעין כל שהן יושבין לפניו ולומדים תורה מפיו ומחיצתו לפניו ממלאכי השרת והם ישאלו להם מה פעל אל וזהו שנאמר⁶ והיו עיניך רואות את מוריד, ד"א יאמר ליעקב אינו לשון עתיד אלא לשון הווה אינן צריכים למנחש וקוסם כי בכל עת שצריך להאמר ליעקב ולישראל מה פעל הקב"ה ומה גזרותיו במרום אינן מנחשים וקוסמים אלא נמסר להם ע"פ נביאיהם מה היא גזירת המקום או אורים ותומים מגידים להם. ואונקלס לא תרגם כן.

ולכאורה:

(א) די אריכות אין פרש"י — בפרט אין ערשטן פירוש — וואו איז דאס אלץ מרומז (און וואס איז עס נוגע צום פשט) אין די ווערטער פון פסוק?

(ב) וואס איז די שווערדיקייט אין יעדן פון די פירושים, וואס רש"י דארף אָנקומען צו ביידע פירושים?

(ג) רש"י איז מקדים דעם ערשטן פירוש פארן צווייטן, וואס ווייזט אז ער איז נעענטער צום פשט — מיט וואס איז דער ערשטער פירוש נעענטער צו פש"מ?

(ד) וואס איז רש"י אויסן מיט'ן סיום "ואונקלס לא תרגם כן"⁷ — בריבוי

א. שוין גערעדט אמאל בארוכה, אז כאטש רש"י בפירושו עה"ת איז מפרש פשוטו של מקרא, און דארטן וואו ער ברענגט אין זיין פירוש דרשות רז"ל, איז דא אויף זיי א הכרח ע"פ פשט¹ — פונדעסטוועגן זעט מען אז אין אונזער פרשה, בשייכות צו דברי בלעם, ברענגט רש"י אראפ א ריבוי דרשות רז"ל, כלל שלא ע"ד הרגיל בפירוש.

די הסברה אין דעם: תורה — בפשוטו של מקרא — זאגט בפירוש "וישא משלו"², איז מובן, אז (אויך) לויטן דרך הפשט איז דער פירוש פון אט די פסוקים ניט (באגרענעצט) לויט דעם פשוט'ן טייטש פון די ווערטער³, נאר עס איז דא א נמשל, אין זיי געפינען זיך (אויך) רמזים און דרשות וואס זיינען ניט מפורש אין די ווערטער פון פסוק:

אבער צוזאמען דערמיט איז מובן, אז אויך די דרשות האבן א הכרח אין פשט הכתוב, זיי האבן א שייכות און זיינען נוגע צום הבנת הכתוב⁴.

עפ"י דארף מען פארשטיין דעם צווייטן ד"ה בפירוש רש"י אויפן פסוק⁵ (אין דברי בלעם), "כי לא נחש ביעקב

(1) כפירושו בפ' בראשית — ראה לקו"ש ח"ה ע' 1 ובהערות שם.

(2) כג (ז. יח. כד (ג. טו. כ. כא. כג).

(3) שע"י הפשט מדבר ברמז — ראה פרש"י משפטים כא, יג. ובכללות יותר: כל דברי בלעם אלה ה"ה ענין של נבואה וכלילה (ראה רש"י פרשתנו כב, ה. כב, ח), והרי נבואה (גם לנביאי ישראל) היא בחלום וחזיון (בהעלותך יב, ו. ובפרש"י שם) ובחזיונות" (שם, ח) וא"כ מובן שע"פ דרך הפשט הכתוב אומר דרשני.

(4) ראה פרש"י משפטים שם.

(5) כג, כג.

(6) ישע"י ל, כ.

(7) בכמה כת"י רש"י ליתא.

ווערן „ליעקב ולישראל מה פעל אל-“
— פון וואַנעט איז אַבער די ראי, און
וואָס איז נוגע אין פשטות פירוש
הכתובים, די פרטים „שהן יושבין לפניו
ולומדים תורה מפיו ומחיצתו לפניו
ממלאכי השרת“ און די מלאכים וועלן
זיין די וואָס וועלן פרעגן „מה פעל
אל-“.

(ב) פאַרוואָס איז ער מקדים דעם
ערשטן פירוש פאַר דעם צווייטן —
אדרבא, דער צווייטער פירוש (טראַץ
זיין שווערקיט אין לשון כּנ"ל) איז דאָך
פאַרט נעענטער צו פש"מ¹³ דערמיט
וואָס דער צווייטער טייל פסוק קומט
בהמשך צו התחלת הכתוב, משא"כ
לויטן ערשטן פירוש?

און ווי מען געפינט טאַקע, אַז אין
מדרש¹⁴ שטייט דער צווייטער פירוש
(פון רש"י) פאַר דעם ערשטן; נאָך מער,
דער רמב"ן אויפן פסוק ברענגט פון
רש"י בלויז דעם צווייטן פירוש¹⁵.

(ג) פון רש"י'ס לשון „ד"א יאמר ליעקב
אינו לשון עתיד אלא לשון הווה“ איז
מוכת, אַז „יאמר“ קען געטייטשט ווערן
(אויך) בלשון הווה, ווי רש"י (שזין
פריער)¹⁶ איז דאָס מסביר וויבאַלד דאָס

מקומות איז תרגום אונקלס אַנדערש פון
פרש"י, און רש"י דערמאָנט עס נישט.

ב. מפרשים⁸ זאָגן, אַז דער הכרח
אויף דעם ערשטן פירוש איז פון דעם
לשון „כעת“ — מיט אַ כ"ף הדמיון⁹,
וואָס פון דעם נעמט רש"י אַז „עוד עתיד
להיות עת כעת הזאת“: נישט די איצטיקע
צייט ממש, און בדומה צו דער פריער
געזאָגטע צייט פון „ותרועת מלך בו“¹⁰
(וואָס איז ווי רש"י טייטשט) „לשון חיבה
ורעות“, וועט קומען נאָך אַזא צייט
(„כעת“) ווען „תגלה חיבתו לעין כל
כו“, און איז מפרש וואָס עס מיינט דער
ענין פון „תגלה חיבתו“.

און לויטן צווייטן פירוש קומען די
ווערטער „כעת יאמר ליעקב“ בהמשך
צו התחלת הכתוב „כי לא נחש ביעקב
ולא קסם בישראל“: בשעת אידן דאַרפן
עפעס וויסן ווערט זיי דאָס איבער-
געגעבן דורך די נביאים אַדער אורים
ותומים.

ולפי"ז, איז לויטן ערשטן פירוש
שווער, וואָס דער תוכן פון „כעת יאמר
וגו“ האָט נישט קיין המשך צו התחלת
הכתוב¹¹; און אויך אין צווייטן פירוש
איז דאָ אַ שווערקיט: (א) בפשטות איז
„יאמר“ לשון עתיד, נישט לשון הווה¹², (ב)
דער לשון „כעת“, מיט אַ כ"ף הדמיון¹¹.

אַבער לויט דעם בלייבט נאָך אַלץ צו
פאַרשטיין:

(א) אין הכי נמי אַז פון פסוק איז מוכח
אַז ס'וועט זיין נאָך אַ צייט בדומה צו
דער צייט, וואָס דעמאָלט וועט געזאָגט

(13) ראה רע"ב כאן עה"פ.

(14) תנחומא (פרשתנו יד) ובמדבר (פ"כ, כ).
אלא שבפשטות — ב' מדרשים הנ"ל אינם

במחלוקת, כ"א שמתחלה מפרש תחלת הכתוב, כי
לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל, והפי' ראתה
עיני את ישראל יושבין לפני הקב"ה כו" הוה על
המשך הכתוב „כעת יאמר ליעקב גו". אבל בפי'
מהר"ז (למד"ר שם) מפרש דראתה עינו את ישראל
הוא ד"א ופירוש אחר על הפסוק. וגם הפי' הרי את
מחזר כו' וגשאל בהקב"ה הוא על המשך הכתוב
„כעת יאמר ליעקב“.

(15) ופי' הרמב"ן עצמו הוא ג"כ שמדבר בהווה
ולא בעתיד.

(16) בשלח טו, א.

(8) רא"ם, שפי"ח, וראה גוי"א.

(9) ראה גם באר מים חיים ודבק טוב לפרש"י.

(10) כג, כא.

(11) ראה רא"ם ומשכיל לדוד עה"פ.

(12) ראה משכיל לדוד שם.

זמן, און ווי ס'איז געווען בשעת מ"ת אז למדו עשרת הדברות מפי הקב"ה *²⁰.

(ג) וואס איז דא נוגע און שייך דער ענין „שהו יושבין לפניו ולומדים תורה מפיו“²¹ ?

ד. אויך דארף מען פארשטיין נאך דיוקים אין פירוש רש"י. ומהם:

(א) אין ערשטן פירוש — וואס איז דער לשון „מלאכי השרת“ — ניט מלאכים סתם ?

(ב) „וזהו שנאמר והיו עיניך רואות את מוריד“ — צי דען איז רש"י'ס ענין בפירושו עה"ת צו מסביר זיין פסוקים אין נ"ך ?

(ג) אין צווייטן פירוש²² איז רש"י מוסיף (נאך „ומה פעל אל“) „ומה גזרותיו במרום“ — וואס פאר א שייכות האט עס דא ? נאכמער: אין דעם המשך דערמאנט ער נאך „(אלא נמסר להם ע"פ נביאיהם) מה היא גזירת המקום“ און ניט „מה פעל אל“.

ה. דער ביאור בזה:

בלק האט „געדונגען“ בלעם'ען אויף — לכה נא ארה לי את העם הזה²³; און בשייכות דערמיט איז געווען דער ענטפער „ורשא משלו“ צום ערשטן מאל, פארוואס ער קען דאס ניט טאן — „מה אקוב גו“ — „כי מראש צורים אראנו

איז „דבר ההווה תמיד“ — „בכל עת“; און אויך דעם לשון „כעת“ קען מען פארענטפערן לויטן צווייטן פשט — ווי מפרשים¹⁷ טייטשן, אז „כעת“ מיינט: ווען עס קומט די צייט וואס מ'דארף עפעס וויסן איז „נמסר להם ע"פ נביאיהם וכו'“.

ג. לכאורה וואלט מען געקענט פארענטפערן, אז דער המשך צום התחלת הכתוב לויטן ערשטן פירוש איז ווי די גמרא¹⁸ זאגט „כל אדם שאינו מנחש מכניסין אותו במחיצה שאפילו מלאכי השרת אין יכולין ליכנס בתוכה שנאמר כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל כעת¹⁹ יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל“²⁰ —

מ'קען אבער ניט זאגן, אז דאס איז די כוונה אין פירוש רש"י ווארעם:

(א) אין רש"י איז ניטא קיין רמז אפילו אז דאס וואס „מחיצתו לפניו ממלאכי השרת“ איז א תוצאה פון „לא נחש גו“.

(ב) לפי"ז האט עס ניט געדארפט זיין ערשט לעתיד לבא — „עוד עתיד להיות עת כעת הזאת“; וויבאלד אז „לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל“ איז בהווה (כפרש"י), האט אויך די תוצאה „יאמר ליעקב וגו'“, געדארפט זיין אין זעלבן

(17) ראה שפי"ח עה"פ.

(18) נדרים לב, א. ועד"ז — ירושלמי שבת ספ"ז (כג"י ופי' הקה"ע ופי"מ שם. וראה להלן שם בירוש'). וראה אזה"ת עה"פ. וש"נ.

(19) כו הוא בע"י (והתיבות כי לא נחש ביעקב וגו' הן בחצאי רבוע), וכ"ה בפי' הר"ן שם (ובירושלמי שם — רק סיום הכתוב). ובגמרא לפנינו לא הובא סיום הכתוב ורק עד „קסם בישראל וגו'“. אבל ראה פרש"י וחדא"ג שם.

(20) וראה ר"ן שם. עיון יעקב לע"י שם. מפרשים לירושלמי שם. ועוד.

(20*) פרש"י יתרו כ, א.

(21) גם: מהו הלשון „מה פעל אל“ — דלכאורה מכיון שהמדובר בתורה הוליל „מה הורה אל“, כבמדרשים הגיל, ועד"ז בירושלמי שם.

(22) ב' הענינים דנביאיים ואורים ותומים י"ל שהם לגנד „נחש“ וקוסם. ובפרט כפי שמשמע מפרש"י שופטים יח, יוד ש.נחש' שייך לפעולה משא"כ „קוסם“. ולהעיר מפרש"י שם, יד. וראה לקו"ש

חיד' ע' 66 הערה 16.

(23) כב, וא.

ציט 29 — און וויבאלד דא רעדט זיך וועגן חיבת ישראל, איז מובן אז ס'רעדט זיך וועגן א צייט ווען מ'האט געזען די חיבה פון אויבערשטן צו אידן.

און דאס ווייס אויך א בן חמש למקרא, אז די צייט, ווען די חיבה פון אויבערשטן צו אידן איז געווען ניכר בגלוי, איז געווען אין זמן פון מ"ת, אויף וועלכן ס'שטייט 30: „והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ“, און ווי רש"י פארטייטשט עס: „אוצר חביב כו' כך אתם תהיו לי סגולה משאר אומות ולא תאמרו אתם לבדכם שלי ואין לי אחרים עמכם ומה יש לי עוד שתהא חבתכם נכרת כי לי כל הארץ והם בעיני ולפני לכולם“.

און פון דעם וואס מ'זאגט „כעת יאמר ליעקב“, אז דער „עת“ דלעתיד וועט זיין גלייך צו דער עת הידועה, דער זמן פון מ"ת — איז מובן, אז פונקט ווי ביי מ"ת האבן אידן געלערנט תורה פון דעם אויבערשטן אליין (די עשרת הדברות וואס מ'האט געהערט פון אויבערשטן), עד"ז „עתיד להיות“, אז מ'וועט לערנען „תורה מפיו“, פון דעם אויבערשטן 31.

און וויבאלד אז חיבה בגלוי דריקט זיך אויס אין פארגלייך צו אנדערע, וואס לגבי זיי איז „חיבתן נכרת“ (כנ"ל בפרש"י), במילא איז מובן, אז בשעת עס רעדט זיך וועגן לימוד התורה (וואס אומות העולם האבן דערצו בכלל קיין

וגו" 24 — די אויסערגעוויינליכע מעלות פון אידן, ווי רש"י איז זיי מפרט בפירושו אויף די פסוקים.

ועד"ז ביים צווייטן מאל „וישא משלו“ הויבט ער אן „לא איש א-ל ויכזב“, אז מען קען נישט דורכפירן בלק'ס ווילן „להמתים במדבר“ 25, און ער איז ממשיך ווייטער אין די מעלות פון אידן וחיבתם אז דער אויבערשטער פארקוקט די עבירות פון אידן, ואדרבה „תרועת מלך בו — לשון חיבה ורעות כו“ 26.

און אויף דעם איז ער דערנאך מוסיף, אז נישט נאָר איז נישט שייך ארה לי את העם, נאָר פונקט להיפוך — „כי לא נחש ביעקב“ — „כי ראויים הם לברכה (מצד מעלתם) שאין בהם מנחשים וקוס-מים“ 27.

וויבאלד אָבער אז דאָס וואָס „אין בהם מנחשים וקוסמים“ בריינגט ברכה ווייזט אויף דער פחיתות פון בלעם'ען (וואס ענינו איז א קוסם 28) — דעריבער האָט בלעם ווייטער ממשיך געווען וועגן דער מעלה פון אידן און דערמיט מדגיש גע-ווען, אז די סיבה וואָס ער קען נישט ארה לי את העם איז נישט מצד זיין (בלעם'ס) חסרון, נאָר מצד דער מעלה פון אידן וואָס ער האָט מרמז געווען אין „משלו“ מיט די ווערטער „כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל א-ל“.

ו. דער ביאור אין דעם: „כעת“ (מיט א כ' קמוצה) ווייזט אויף א באַוואוסטער

(29) ראה מירא דכ"א בפרש"י.

ומ"ש ברא"ם שהוא כ"ף הדמיון שמדמה זמן א' להשני — צ"ע, שהרי נאמר בקמ"ץ, והרא"ם לשיטתו אויל בפירושו לוירא יח, יוד. אבל ראה מירא דכ"א שם. וגם בגוי"א ע"פ"ס כאן שכתב שהכ"ף הוא כ"ף הדמיון אינו מפרש כן מצד הדמיון דומן א' להשני, אלא על הזמן שנאמר בהמשך הכתוב.

(30) יתרו יט. ה.

(31) להעיר מתניא פל"ז.

(24) כג, ח ואילך ובפרש"י.

(25) שם, יט בפרש"י.

(26) שם, כא ובפרש"י.

(27) פרש"י בתחלת הכתוב כאן (כג).

(28) ראה פרש"י כב, ז. ו. יהושע יג, כב (הובא

בפרש"י כאן פסוק הבא (כג, כד)). וראה רד"ק

יהושע שם. פרש"י ממות לא, ו. רמב"ן שופטים יח,

ט.

עפ"י איז פארשטאנדיק וואס בהמשך צו דעם וואס, ראויים הם לברכה מטעם, כי לא נחש ביעקב האט בלעם מוסיף געווען און באווארענט, אז דאס וואס סקעז ניט שולט זיין א קללה אויף די אידן איז ניט ווייל ער איז (א פחות) א מנחש וקוסם און זיי זיינען, לא נחש, נאר מצד דעם עצם מעלה פון אידן, וואס עס וועט נתגלה ווערן חיתבתם אז „מחיצתן לפנים ממלאכי השרת“.³⁸

ז. עס ווערט אבער די שאלה:

(א) מ'געפינט דאך ביי מ"ת אז אידן האבן געזאגט צו משה', דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אליקים פן נמות', און אזוי איז טאקע געווען „ויעמוד העם מרחוק“³⁹ איז ווי קען זיין כעת אז אידן וועלן לערנען, תורה מפיו של הקב"ה?

(ב) און אויב אפילו יע, אז עס וועט זיין נאכאמאל אן עת ווי בא מ"ת — איז פארוואס איז עס שולל דעם, ארה לי מער ווי דער עת פון מ"ת?

דעריבער ברענגט רש"י: (א) וזהו שנאמר⁴⁰ והיו עיניך רואות את מוריד' — עס איז מפורש נאמר אין פסוק אז דער אויבערשטער וועט זיין „מוריד“ פון אידן, און אין אן אופן פון, והיו עיניך רואות“⁴¹ (ב) „שהן יושבין לפניו“,

(38) ויש להוסיף בזה שאצל בלעם הי' מעלה מיוחדת בזה שבני „מחיצתן לפנים (אפילו) ממלאכי השרת“ — ע"פ פרשי ר"ם ויקרא, לשון שמלאכי השרת משתמשין בו. אבל לנביאי האומות (הם למטה ממלאכי השרת) כי בלשון ארעי וטומאה שנאמר ויקר אליקים אל בלעם.³⁹

(39) יתרו כ, טז, שם, יח.

(40) וגורא שצ"ל כדפוס א' ובי' וכריכ כתי' רש"י „שנאמר“ במקום, וזהו שנאמר.

(41) ולכן הביא רש"י רק פסוק זה ולא הפסוק הראשון שהובא במדרש וגם לא הכתוב (ישעי' מ, ה) „וגלגה כבוד ה' וראו כל בשר“ — כי דוקא בפסוק זה מפורש שהקב"ה יח' „מוריד“.

שייכות ניט), מוז מען זאגן אז אין דעם איז דער גילוי החיבה אין פארגלייך לגבי „מלאכי השרת“³², אפילו לגבי די מלאכים וואס זייער ענין איז „לשרת“ כביכול דעם אויבערשטן

[ניט נאר ווי די מלאכים שטייען אין א מצב וואס זיי פירן אויס א שליחות (פון דעם אויבערשטן) למטה, ע"ד ווי מ'האט שוין געלערנט פריער וועגן די מלאכים וואס זיינען געקומען צו אברהם דורכ- צופירן שליחות'ן³³ (א' לבשר את שרה ואחד להפוך את סדום ואחד לרפאות את אברהם שאין מלאך אחד עושה שתי שליחות), וע"ד בא הגר³⁴ וכי"ב³⁵, נאר ווי זיי זיינען משרת למעלה, כביכול, דעם אויבערשטן]:

ד.ה. אז אויך לגבי דעם ווי די מלאכים זיינען משרת וועט זיין ניכר די חיבה פון אידן³⁶, לערנענדיק תורה מפיו פון אוי- בערשטן — „והם ישאלו להם מה פעל א-ל“³⁷.

(32) הלשון „מלאכי השרת“ הובא גם בפרשי וירא יח, ט, תולדות כז, א, יתרו ח, טו, תשא לג, ז, ר"פ ויקרא. ועוד.

(33) וירא יח, ב.

(34) לך טז, ז ואילך.

(35) „מלאך ה' בדרך לשטן“ — זלבעס — דפרשתנו כב, כב ואילך. מלאכים ממש דר"פ וישלח. ועוד.

(36) עפ"מ'ש בפרשי תשא שם, והי' כל מבקש ה' אפילו מלאכי השרת כשהיו שואלים מקום שכנה כר' אומרים להם הרי הוא באהלו של משה' — יומתק הלשון בפרשי „כעת הזאת“, שלא קא' רק על זמן מ"ת אלא על כל זמן היות ישראל במדבר, ו. עוד עתיד להיות עת כעת הזאת אשר תגלה חבתו לעין כלי', שגם אוה"ע ידעו ויבינו חבתו זו.

(37) לכאורה יש להקשות למה נאמר בכתוב „כעת יאמר“ ולא ישאלו (בפרשי) וכי"ב? וי"ל שגם מזה הכרח להפירוש שכל הכתובים האלה מדברים במעלתם של ישראל (ראה בפנים ס"א) — כי לשון „יאמר“ אינו מדגיש הפועל, המדבר, כיא הנפעל: יאמר לישאל.

„כי לא נחש ביעקב“, אז דאס וואס זיי דארפן, ווייסן זיי ע״י נביאיהם.

ועפ״ז איז מובן וואס רש״י נעמט אן דעם ערשטן פירוש אלס פירוש העיקרי בפשט״: וויבאלד אז דא רעדט זיך וועגן דברי בלעם אין וועלכע ער האט געבענטשט אידן און גערעדט וועגן זייער מעלה, איז מובן, אז דער פירוש איז זיינע רייד, וואס ברענגט ארויס מער די מעלה פון אידן, איז ער נעענטער צום פשט הכתובים.

ט. עס איז אבער מסתבר צו זאגן, אז אויך לויטן צווייטן פירוש איז דער המשך פון דברי בלעם מוסיף אויף פריער אין דער הסברה פארוואס עס קען נישט זיין „ארה ל״י“:

בלעם האט געוואוסט, אז דער אוי- בערשטער וויל עס נישט; ער האט אבער געטראכט אז ער קען מכוון זיין די שעה „שהקב״ה כועס“⁴⁵ און דעמאלט וועט ער קענען „ארה ל״י“.

און דעריבער איז רש״י מוסיף אין צווייטן פירוש, „ומה גזרותיו במרום“ — „נמסר להם ע״פ נביאיהם מה היא גזרת המקום“ —

אז אויך לויטן צווייטן פירוש זיינען די ווערטער „כעת יאמר ליעקב ולישראל גו״ א הוספה אין שלילת הקללה ע״י בלעם: וויבאלד אז אפילו אין דער „שעה“ וואס „כועס בה“ ווייסן דערפון די אידן דורך נביאיהם ואורים ותומים און זיי נעמען אראפ די גזירה דורך תשובה כו״⁴⁶.

(45) ראה פרש״י כג, ח.

(46) עפ״ז יובן הלשון „נמסר להם ע״פ נביאיהם כו״ — דלכאורה: השלילה דמנש וקוסם היא, דהם שואלים לנביאים ואורים, ואיך הול״ל דשואלים לנביאיהם ואורים — כי עפ״ז מודגשת גם בזה מעלת ישראל (ע״ד בפי׳ הא׳), שאינם צריכים לשאול אלא

דאס וועט נישט זיין אן איינמאליגע זאך און לומן קצר, נאר אין אן אופן פון „יושבין“ — בקביעות⁴⁷, ווי רש״י האט שוין מפרש געווען⁴⁸ „אין חשב אלא לשון עכבה“⁴⁹.

ה. עס ווערט אבער די שאלה: ווי- באלד אז ס״ס איז דאס אן ענין וואס וועט זיין לעתיד — איז ווי אזוי טוט עס אויף, אז צוליב דעם זאל איצט נישט קענען זיין „ארה ל״י“?

דעריבער ברענגט רש״י „ד״א“, וואס לויט דעם איז „יאמר ליעקב אינו לשון עתיד אלא לשון הווה כו״ כי בכל עת שצריך להאמר ליעקב ולישראל מה פעל הקב״ה כו״ אינן מנחשים וקוסמים אלא נמסר להם ע״פ נביאיהם כו״ —

וואס לפ״ז איז דאס אן ענין שבהווה, נישט (נאר) א זאך וואס וועט זיין לעתיד. לויטן צווייטן פירוש אבער איז קשה, וואס „כעת יאמר ליעקב ולישראל גו״ איז נישט מוסיף אויף דעם וואס „ראויים הם לברכה“ און אויף דעם וואס בלעם קען נישט „ארה ל״י“, ער איז בלויז דער סיום והמשך הענין פון תחלת הכתוב

(42) ועפ״ז יובן גם הלשון „והם ישאלו להם מה פעל אל״י ולא מה הורה וכיו״ב כג״ל הערה 21 — כי מעלתם למעלה אינה מספיקה באמירת בלעם בלבד שמשו״ז אא״פ לקללם, כ״א דוקא ע״ז שמעלתם למעלה פועלת למטה, שלכן מלאכים ישאלו מה פעל הקב״ה למטה. ולהעיר גם מפ״מ לירושלמי שם (ד״ה ואומרין להם).

(43) תורע יב, ד. ובפרש״י פרשתנו כב, ח: וישבו „לשון עכבה“.

(44) ובפרט ש״ושבין לפניו הוא לא רק יתור לשון (שה״י אפ״ל „שהן לומדים תורה מפיו“) אלא שגם תמוה, דלכאורה „לפניו צ״ל „עומדים ולומדים תורה מפיו של הקב״ה (ולהעיר מבהעלותך ט, ח „עמדו ואשמעה“). ועכצ״ל שהכוונה להדגיש שיה״י בקביעות כפנימ״.

מעלה גדולה בעתיד, איז מכריע די קלענערע מעלה וואס איז דא בהווה.

אבער באמת קען מען פון דעם פרש"י עס ניט אפֿלענען, ווייל: א) רש"י איז דאך דאס מפרש אין דברי בלעם, א נביא בא או"ה ע"ד ווי נביאי ישראל ⁶⁶ — איז דאס וואס „נמסר להם ע"פ נביאיהם" ניט אזא גרויסע מעלה ווי דאס וואס זיי לערנען „מפיו" של הקב"ה. ב) ועיקר: לויט דעם ערשטן פירוש איז דאס ניט נאָר אַ מעלה וואס וועט זיין לעתיד, נאָר עס איז דאָ די מעלה אויך בהווה, און בעתיד וועט נאָך צוקומען „תגלה חיבתן לעין כל" — בעתיד וועט די חיבה און מעלה פון אידן נתגלה ווערן פאַר אַלעמען.

ובמילא איז פון דעם ניט קיין רא"י צו אַן ענין, וואו די מעלה וועט זיך ערשט אויפֿטאָן לעתיד אַז אויך זי איז מכריע דעם הווה.

יא. ע"פ כהנ"ל זעט מען אַז דער תוכן העיקרי אין אַלע בלעם'ס רייד איז — די אויסערגעוויינליכע מעלות פון אידן

וואס ער איז געווען מוכרח מדגיש זיין דאס וכי"כ פעמים — כדי פאַר-ענטפערן זיך פון די תביעות פון בלק'ן כו"כ פעמים „ארה לי", „וקבנו לי" וכי'.

וואס דערפאַר איז ע"פ פשש"מ און אויך ע"ד הדרוש והרמז, „משלו" — פירוש הכתובים אַז עס רעדט זיך במעלתם של ישראל.

און דערפאַר באַוואַרנט רש"י און וואונדערט זיך: ככו"כ מקומות אין די אַלע פסוקים בפרשתנו ⁶⁷ איז „כתרגומו"

יוד. עפ"י י"ל, אַז דער חילוק צווישן די צוויי פירושים איז אַ שקלא וטריא אין אַ שאלה כללית — און אויך בהלכה ⁶⁸: וואס איז גובר — אַ גרעסערע מעלה וואס וועט זיין לעתיד, אדער אַ קלע-נערע מעלה וועלכע איז דאָ שוין בהווה ⁶⁹.

לויטן ערשטן פירוש קומט אויס, אַז „כעת יאמר ליעקב ולישראל" מיינט אַז זיי זיינען „ראויים הם לברכה" און עס קען כלל ניט זיין אַ מקום לקללה צוליב זייער גרויסער מעלה וואס „תגלה חיבתן לעין כל" און „מחיצתן לפנים ממלאכי השרת", אבער דאס איז אַ מעלה וואס „עתיד להיות".

דאָקעגן לויטן צווייטן פירוש, איז אדרבה, מעלתם איז ניט אזוי גרויס, ס'איז דאָ אַז אַרט אַז המקום כועס און ס'איז שייך קללה, נאָר וויבאַלד אַז „נמסר להם ע"פ נביאיהם מה היא גזרת המקום" פאַרהיטן זיי אַז עס זאָל בטל ווערן, ניט דורכגעפירט ווערן לפועל. אבער לאידך איז דאס אַ מעלה וואס איז בכל עת — בהווה.

ועפ"י קומט אויס, לכאורה, אַז פון דעם סדר הפירושים אין רש"י קען מען מכריע זיין דעתו ע"ד הפשט, אַז אַ

שנמסר להם מה גזרותיו במרום בלי שאלה. ולכן מפריד רש"י ואומר „או ארית מגידים להם", ולא כללו „נמסר להם ע"פ נביאיהם וארית", כי הגדת ארית הוא באופן דמענה לשאלה.

(47) ראה שדי חמד אסיפת דינים מע' יוהכ"פ ס"א סי' י. וש"נ. וראה גם כללים שם מע' ז' כלל ג.

(48) ראה בכ"ז — לקו"ש חט"ו ע' 453 ואילך. חט"ז ע' 398 ס"ז ואילך. חט"ט ע' 73 ואילך. ועוד.

(*) ברמב"ן הביא מפרש"י הלשון „נאמר להם כו" וכו' בדפוס א' וב' ובכו"כ כתי' רש"י. וג"כ מתאים להמבואר בפנים, שהרי לא כתב „אומרים להם" וכיו"ב.

(48) רש"י כב, ה.

(49) אולי י"ל הטעם כי בלעם הרי ה' מפתור ארס (דברים כג, ה). אונקלוס בפרשתנו כב, ה.

מלעיגים אויף לימוד התורה וקיום המצות, ובפרט אין הפצת התורה והיהדות, וויבאלד ער האט קלאָרע הוראות פון דעם וואָס גילה דבריו ע"י עבדיו, און נאָכמער — ער לערנט מפיו של הקב"ה און פשיטא אַז ער געפינט זיך צוזאַמען מיטן אויבערשטן — הקב"ה קורא ושונה כנגדו⁵², ביז אַז „מה להלן (בשעת מ"ת) באימה וביראה וברתת ובזיע אף כאן"⁵³ אַזוי.

און וויבאלד אַז ער איז „תמים תהי עם ה' אלקיך"⁵⁴ — צוזאַמען מיטן אויבערשטן — איז ניטאָ וואָס נתפעל צו ווערן אויך פון דעם וואָס „רגשו גוים" און „לאומים יהגו"⁵⁵, ווייל ער ווייס אַז עס איז „ריק"; אפילו אַז דאָס קומט פון אַ מלך אָדער אַ שר (ווי בלק מלך מואב) אָדער פון איינעם פון די נביאי אוה"ע, ע"ד ווי בלעם, וואָרום אויך זיי ווייסן (ומזליהו חזי — זעט עס) די מעלה נפלאה פון אידן אַז „מחיצתן לפנים (אפי') ממלאכי השרת".

ביז אַז אַלע או"ה מוזען מודה זיין אַז אידן זיינען „ראויים הם לברכה" ווייל „אין בהם מנחשים וקוסמים", ד.ה. זיי רעכענען זיך כלל ניט מיט די חוקות והנהגות הגוים — אידן שטייען שטאַרק אין זייער אמונה אין תורה.

און דעמאָלט אַנשטאַט צו ח"ו שטערן אידן — בענטשן זיי און זיי העלפן אידן אַז עס זאל זיי גאַרניט פעלן, ואדרבא,

„וכן תרגם אונקלוס" (אָדער עכ"פ מיט נאָר אַ פירוש).

מיט דעם אויסנאָם אין דעם פסוק (אויך לגבי די פסוקים שלאחריו) און די תמ' אַז „ואונקלס לא תרגם כן" (ניט ווי ביידע פירושים) — און קלייבט אויס דוקא פשוטו של מקרא ממש —

ואע"פ אַז רש"י האָלט אַנדערש, ווייל עס איז „משלו" (כנ"ל) און אַלע פסוקים רעדן במעלתם של ישראל

אינאָנצן שולל זיין פירושו ווייל רש"י ניט — ובהסברה אַז „ואונקלוס" וואָס דרכו איז פשש"מ אפילו וואו רש"י זאָגט „אין המקרא הזה אומר אלא דרשני"⁵⁶ וכי"ב — לא תרגם כן, לשיטתו וואָס איז אויך שיטת רש"י בשאר כתובי התורה.

יב. איינע פון די הוראות וואָס מ'קען אַרויסלערנען פון הנ"ל:

ניט נאָר איז דער גילוי שע"י הנביאים אַ פעולה נמשכת בהווה, און עס איז אויך דאָ בכל זמן הוראות ברורות, וואָס גילה דבריו ע"י עבדיו ראשי אלפי ישראל עיני העדה בכל דור ודור — נאָר אויך דאָס וואָס אידן לערנען תורה מפיו של הקב"ה איז געווען ניט בלויז איין מאָל בזמן מ"ת, אין מדבר, נאָר ס'איז אַזוי בכל עת, אַז ווען אַ איד לערנט תורה כדבעי — ווערט תען לשוני אמת⁵⁷ ער לערנט עס מפיו של הקב"ה; עס איז נאָר וואָס יעצט איז דאָס בהעלם און לעתיד „תגלה חיבתו לעין כל".

ובמילא איז פאַרשטאַנדיק, אַז ס'איז ניטאָ וואָס נתפעל צו ווערן פון די

(52) יל"ש איכה רמז תתרלד. תדבאיר רפ"ח.

(53) ברכות כב, א.

(54) שופטים יח, יג (ובפרש"י שם). והיא הקדמה

להכתוב שלאח"ז שם „הגוים גו' אל מעוננים ואל

קוסמים וגו', ראה רמב"ן שם. אבל ראה לקו"ש

ח"ד ע' 64 ואל"ך.

(55) תהלים ב, א.

(56) בראשית א, א.

(57) ראה לקו"ש סוכות פא, ג. שה"ש מד, ב.

מיניקותיך י', ועמדו זרים ורעו צאנכם י'
 אין דער גאולה האמתית והשלימה
 בקרוב ממש.

(משיחת ש"פ בלק תשל"ז)

ובפרט אין זייער ארויסגיין בקרוב ממש
 פון מדבר הגלות און אריינגען אין דער
 גאולה האמתית, אין ארץ הקודש (היפך
 כוונת בלק) י',

און מען קומט צו דעם „תגלה חיבתן
 לעין כלי", והיו מלכים אומניך ושרותיהם

57 ישע'י מט, כג.

58 שם סא, ה.

56 ראה פרש"י כג, יט.

בלק ב

דוד. וכן הוא אומר⁶ ויך את מואב וימדדם בחבל. וקרקר כל בני שת זה המלך המשיח שנאמר⁷ בו ומשלו מים עד ים. והי' אדום ירשה זה דוד⁸. שנאמר⁹ ותהי' אדום¹⁰ לדוד לעבדים וגו'^{10*}. והי' ירשה שעי' אויביו¹¹ זה המלך המשיח שנאמר¹² ועלו מושיעים בהר ציון וגו'^{12*}.

דער ס' היד איז דאך א ספר פון הלכות — כדברי הרמב"ם בהקדמתו בסופה — (ניט פון דרשות אויף פטוקי התורה וכי"ב), דארף מען פארשטיין: צו ארויסברענגען די רא"י צו דער הלכה אַז „כל מי שאינו מאמין בו כו" איז ער „כופר בתורה ובמשה רבינו", וואלט גע-ווען גענוג ווען ער זאגט בלויז „אף בפרשת בלעם"¹³ נאמר ושם נבא במשיח (האחרון שעומד מבניו) שמושיע את

א. אין סוף הל' מלכים¹, וואו עס רעדט זיך וועגן מלך המשיח, זאגט דער רמב"ם וז"ל: „וכל מי שאינו מאמין בו או מי שאינו מחכה לביאתו לא בשאר נבי-אים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו שהרי התורה העידה עליו שנאמר: ושב ה'א את שבותך כו". דער-נאך איז ער ממשיך: „אף בפרשת בלעם נאמר ושם נבא בשני המשיחים במשיח הראשון שהוא דוד שהושיע את ישראל מיד צריהם, ובמשיח האחרון שעומד מבניו שמושיע את ישראל [באחרונה] ושם הוא אומר² אראנו ולא עתה זה דוד אשורנו ולא קרוב זה מלך המשיח. דרך כוכב מיעקב זה דוד. וקם שבט מישראל זה המלך המשיח. ומחץ פאתי מואב זה

(1) פרק יא ה"א.

(2) נצבים ל, ג.

(3) אבל בכת"י הרמב"ם ודפוסים שלא שלטה בהם בקורת הצנזור (רומי רמ. שונצא רנ. קושטא רסט. ווינצאיה רפד. שי (— ברגדיו). שיא (יושטיניאן)) „מיד בני עשׂר."

„נוסח מלא בלתי מצוננר של פרק זה (פ"א מהל' מלכים) ע"פ כת"י ודפוסים ישנים בצירוף מבוא ושינויי נוסחאות" נדפס בסוף הרמב"ם להוצאת פרדס (ירושלים). ושם גם צילומים מכמה כת"י דפוק זה. לקמן בפנים ובהערות ציינו (בעיקר) השינויים הנוגעים לנדוד."

(4) פרשתנו כד, יז.

(5) כ"ה בדפוסים וכמה כת"י הגיל (הערה 3). וי"ל בפשטות השינוי דבענין הא' כתב „זה מלך המשיח" ולאח"י (שכבר ידוע) כתב „זה המלך המשיח" (ה"א הידיעה (מלפני זה)).

(*) ובדפוסים שלפנינו גם ב.קם שבט מישראל' כתב „זה מלך המשיח". ורק בב' ענינים האחרונים כתב „זה המלך המשיח".

ובב' כת"י (אוקספורד 591. שטוקהולם — הובאו ברמב"ם הגיל הערה 3) בכל הלכה זו „זה מלך". ולאידך בב' כת"י אחרים שם (אוקספורד 568, 610) גם באשורנו ולא קרוב כתב „זה המלך המשיח".

(6) ש"ב ח, ב.

(7) זכרי' ט, י.

(8) בדפוסים ורוב כת"י הגיל (הערה 3). „לדוד".

(9) ש"ב שם, ו.

(10) בכתוב „ארם". ושם פסוק יד „ויהי כל אדום עבדים לדוד". ועד"ז בדה"א יח, יג. ובכת"י שטוקהאלם „עבדים לדוד". ולפי' כנראה הכוונה לפסוק יד.

(10*) ברוב כת"י ליתא „וגו". וגם מזה משמע קצת שהכוונה לפסוק יד שבש"ב שם, שהמשך הכתוב אין שייך לכאן. משא"כ בפסוק ח שם שממשיך „נושאי המנחה".

(11) בדפוסים שלפנינו „והי' ירשה וגו". אבל כ"ה בדפוסים וכת"י הגיל (הערה 3).

(12) עובדי' א, כא.

(12*) ברוב הכת"י הגיל נעתק גם המשך הכתוב „לשפוט את הר עשׂר", ובכת"י (אוקספורד 610) נוסף גם „והיה גו".

(13) וכלשונו כפיה"מ פרק חלק יסוד הי"ב ומי שהסתפק בו כו' כפר בתורה שיעד בו בתורה בפירוש בפרשת בלעם ופרשת אתם נצבים (ועד"ז הוא בתרגום הר"י קאפאח).